
PRIPOVEDNA POT PO LJUBLJANI. SLOVSTVENO IZROČILO KOT DEL OGLEDA MESTA¹

V članku je na osnovi raziskave pripovedništva, ki se navezuje na izbrane lokacije v centru Ljubljane, predstavljena »pripovedna pot« po Ljubljani, v katero so vključene zgodbe o znamenitostih Ljubljane. Pripovedno izročilo je del identitete lokalnih družbenih skupin, saj vsebuje mnogo informacij o življenjskih razmerah, mišljenju in čutenju ljudi v času, ko je nastajalo in se prenašalo dalje. Predstavitve pripovedne dediščine prek ustne performance imajo velik potencial v kulturni, turistični in izobraževalni ponudbi, saj pomagajo obiskovalcem oz. občinstvu, da si lažje predstavljajo preteklo življenje in dogodke v določenem času in okolju; na ta način posredovano izročilo se tudi bolj vtisne v spomin. Predstavljena »pravljjična pot po Ljubljani« je osmišljena predvsem kot dopolnilo pri šolskem pouku in turističnem vodstvu za publiko vseh starosti. Preko nje so udeleženci seznanjeni tako z lokalnim izročilom kot tudi z ljudskim pripovedništvom v smislu prenašanja sorodnih motivov v širšem evropskem prostoru.

Ključne besede: pripovedništvo, slovstvena folklor, lokalne pripovedi, Ljubljana, izobraževanje, turistične poti

V zadnjih desetletjih je, tako v svetu kot pri nas, vzniknilo veliko zanimanje za vlogo pripovedništva pri oblikovanju kulturne krajine predvsem z vidika antropologije/etnologije, folkloristike, literarnih ved, geografije, naravoslovja in turističnih študij. Naravoslovnim in kulturnim poučnim potem so se pridružile številne »pravljjične«, »pripovedne« ali »mitološke« poti in parki v različnih krajih ali regijah. Predstavila bom eno od možnosti za vodenje po »pripovednih poteh« Ljubljane. Pri tem sem izbrala dvanajst točk, okoli katerih se je spleta zgodovina Ljubljane, hkrati z njo

---

¹ Članek je nastal v okviru projekta CRP *Slovenska in evropska literarna dediščina. Pravlјice v slovenskem vzgojnoizobraževalnem sistemu od vrta do srednje šole* (2018–2019).

pa tudi pripovedi in izročila, ki včasih izvirajo iz zgodovinskih virov, a so postali ustna zgodovina in se širijo po istih zakonitostih kot slovstvena folklor, ki najde pogosto navdih v literaturi, enako kot tudi literatura v izročilu.

Pripovedi vezane na določene lokacije v prostoru nam povedo več o tem, kako ljudje konstruirajo svoje zaznavanje prostora in kulturne identitete, kot pa o dejanski zgodovini določenih krajev. Kljub temu, da ne ohranjajo točnih zgodovinskih podatkov, je pripovedno izročilo vir, s katerim je mogoče ozavestiti in ohranjati kulturno identiteto različnih družbenih skupin v svojem okolju. Kot je poudarila že Elizabeth Bird, je prednost lokalnih pripovedi v tem, da pomagajo ohraniti spomin na kraj (*site of memory*) in bolj nazorno pritegnejo pozornost ljudi, zato si obiskovalci sporočilo z lahkoto zapomnijo, istočasno pa zgodbe tudi pripomorejo k temu, da posameznik bolje doživi izročilo in prostor (Bird 2002: 519).

Prav zaradi tega so začele že koncem 20., še bolj pa v 21. stoletju, nastajati številne pravljične poti, parki in »deželek«. Kvaliteta teh produktov zelo niha in tudi njihov koncept je lahko zelo različen, kljub temu pa po večini pripomorejo k ohranitvi lokalne nesnovne dediščine (več o tem Ivančič Kutin, Kropelj Telban 2018).

Tudi Ljubljana je, tako kot druga večja in pomembna mesta, zelo bogata po svojem izročilu, kulturi in zgodovini. Turistični delavci v Ljubljani že vodijo po številnih literarnih poteh,² medtem ko poti, ki bi vodile po Ljubljani predvsem z vidika njene slovstvenofolklorne dediščine, doslej še nismo imeli. Zato je namen tega prispevka predstaviti Ljubljano otrokom, mladostnikom pa tudi odraslim prek lokalnih pripovedi oz. pripovednega izročila in zgodovinskih virov.

Po daljši raziskavi, v okviru katere sem pregledala številne zgodovinske in slovstvene vire in tudi raziskala to, kar se še pripoveduje, sem izbrala dvanajst lokacij, ki se zdijo najbolj povedne. Vsaki enoti sem dodala zgodovinski oris tamkajšnjih kulturnih znamenitosti in pripovedno enoto, ki se navezuje nanje. Pri tem so pripovedi, čeprav se marsikatera med njimi skrajšana še vedno pripoveduje, vzete iz pisnih virov, saj je pripoved tako bolj dokumentirana. Ker za nekatere kulturne spomenike včasih ne dobimo lokalne folklorne pripovedi, sem v nekaterih primerih morala poseči po zgodovinskih virih in tudi po literarno predelanih izročilih (v primeru Krsta pri Savici in Makalonce). Vendar pa, ker je za izročilo značilno, da prehaja iz literature v ustno izročilo in obratno, so skorajda vse izbrane pripovedi danes tudi del pripovedne kulture, le odlomek, ki se nanaša na Rimski zid ne (je pa morda nekoč bil). Izbrane pripovedi so različnih žanrov, tako se lahko pri pouku otroci seznanijo tudi z različnimi zvrstmi pripovednega izročila, med drugim z zgodovinsko, etiološko in bajeslovno povedko, s pravljico, šaljivo zgodbo, antičnim mitom in zgodovinskim pričevanjem, z epsko pesnitvijo, spominsko pripovedjo,

² Literarne poti po Ljubljani je pripravila in po njih vodi turistična vodička Mateja Kregar Gliha, ki se ji zahvaljujem za pomoč pri nastajanju tega prispevka. Prav tako se za strokovno pomoč zahvaljujem redni profesorici dr. Mileni Milevi Blažić.

in otroško igro. Na ta način lahko otroci spoznavajo poleg različne motivike tudi različne zvrsti oz. žanre slovstvene folklore.

Zgodbe, povezane s posameznimi lokacijami, in njihov kulturnozgodovinski okvir

1 Križanke, Francoski trg

Cerkveni viteški redovi so se na slovenskem ozemlju pojavili v 12. in 13. stoletju. Najpomembnejši so bili predstavniki tevtonskega viteškega reda, ki so pri nas imenovani križniki. Datum ustanovitve križniške redovne hiše oz. komende v Ljubljani ni povsem zanesljiv. Valvazor piše, da so leta 1200 iz Ljubljane izgnali templarje, Ulrik III. Koroški, ki je takrat upravljal tudi Kranjsko, pa je verjetno leta 1228 namesto njih v Ljubljano poklical križnike. Red se je v Ljubljani nastanil najpozneje leta 1237, kar dokazuje listina cesarja Friderika II., s katero je v svoje varstvo vzel njihove redovne hiše na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem. Sedež križnikov je bil v ljubljanskih Križankah, kjer je v rimskih časih stal Neptunov tempelj. Od stavbne dediščine križniškega samostana se je ohranila redovna hiša, v kateri je bila tudi šola in cerkev (Štampar, Ogulin 2010; prim.: Vidmar 2018).

Ker pa se trg danes imenuje Napoleonov trg v spomin na Napoleonove pohode, ko je bila tudi Ljubljana nekaj časa del Ilirskih provinc, si pritegnimo v spomin eno od zgodb o Francozih, ki je ostala kot spomin na tiste čase. Francoski vojakom, ki so padli na naših tleh, je posvečen spomenik na sredi trga. O tem, kako so bili francoski vojaki nastanjeni v okolici Ljubljane in kako so se nazadnje umaknili iz naših krajev, pa pripoveduje sledeča povedka:

Francози in vedro srebrnih kovancev (zgodovinska povedka)

Pri sosedovih se je reklo »Pri Baharju«. Danes tega kmeta v Dravljah več ni, je izumrl. Tam je bilo večje dvorišče in globok vodnjak. Ko so pred več kot sto leti čistili vodnjak, so delavci našli na dnu vodnjaka vedro srebrnih kovancev iz tistih časov, ko so Napoleonovi vojaki živeli po kmetijah v Dravljah. Francoska vojska je bila poražena leta 1814, in ko so se umikali proti Franciji, se je verjetno kakšen oficir spomnil spraviti kup kovancev v ta vodnjak, da bi ob prvi priliki po končani vojni prišel ponj. Kmet Bahar si je s tem denarjem celo pomagal kupiti nekaj zemlje, ker so bili nekateri kmetje pijanci, pa so prodali zemljo. Tako mi je oče pripovedoval, da je takrat ta kmet tudi nekaj njiv kupil s francoskim denarjem. (Stanonik, 2001, str. 339, št. 435.)

2 Emonska cesta, Krakovo, rimski zid

Krakovska kapelica na Emonski cesti se nahaja ob vzhodnem delu rimskega zidu, nasproti vhoda v Krakovsko ulico. V njej je eden najstarejših krščanskih kipov v Ljubljani – reliefna podoba Matere Božje z otrokom. V ikonografskem oziru je še romanski, po obdelavi in slogu pa je že čisto gotski. Je izdelek srednjeevropskega

umetnika iz druge polovice 13. stoletja. Verjetno je služil prvotno za nadvratni timpanon bivše Križevniške cerkve (Vrhovnik 1933: 303–308).

Krakovo je imelo sloves mestnega vrta že v stari Ljubljani. Slavospev krakovskim vrtovom in njihovim obdelovalkam je objavil Janez Bleiweis v *Kmetijskih in rokodelskih novicah*:

Vrtovi naših Krakovčanov so, kar se tiče mnogovrstne zelenjave, morebiti najboljše obdelani na celem svetu. Kaj more pridno in umno obdelovanje, se vidi tukaj očitno. Kar se le mora iz zemlje pridobiti, se tukaj iz nje pridobi, in ljubljansko mesto in še druge kraje oskrbujejo pridne Krakovčanke z zelenjavo skozi vse leto. (Po: Stanonik 2001: str. 112–113, št. 115.)

Ohranjen pa je tudi rimski zid.

Rimski zid je obdajal antično Emono, ki je bila zgrajena proti koncu Avgustove vladavine (27. pr. Kr. – 14. po Kr.). Obzidje je bilo pravokotno, imelo je 26 stolpov, s treh strani pa ga je ščitil tudi dvojni jarek, po katerem je tekla voda, ki se je stekala v Ljubljano. Poleg štirih glavnih vhodov je bilo vsaj še deset stranskih. Stranski vhodi so bili zazidani v pozni antiki, ko je obzidje služilo predvsem za obrambo pred sovražnimi napadi različnih plemen (Stopar 1993: 14). Emona je zaradi vse pogostejših vdorov barbarskih skupin proti koncu 5. stoletja skoraj propadla. Rimsko obzidje se je ohranilo v ruševinah. Južno stranico obzidja je na začetku 20. stoletja izkopal in restavriral kustos Deželnega muzeja Walter Schmid. V 20-ih letih je mestni svet v Ljubljani hotel obzidje porušiti, a so ga, predvsem na pobudo tedanjega spomeniškega konservatorja Franceta Steleta, ohranili. Načrt za obnovo je naredil vodilni slovenski arhitekt Jože Plečnik, ki je izdelal tudi urbanistični načrt za ta del mesta.

Grški zgodovinar Herodijan poroča o uničujočih napadih na Emono v 3. stoletju po Kr., v *Zgodovini po Marku Avreliju*, kjer opisuje pohod cesarja Maksimina Tračana leta 238 z donavske fronte v Italijo.

Poročilo o opustošeni Emoni (antično zgodovinarstvo)

Vojska cesarja Maksimina Tračana se je leta 238 ustavila pri prvem italiskem mestu, ki ga domači imenujejo Ema. Ta leži na vrhu ravnine na vznožju Alp. Tu so se prednje straže in izvidniki vojske srečali z Maksiminom in mu sporočili, da je mesto brez ljudi in da so vsi prebivalci zbežali, potem ko so zažgali vrata svetišča in hiš. Vse, kar je bilo v mestu in na podeželju, so deloma odnesli, deloma zažgali, da ni ostalo hrane niti za vprežno živino niti za ljudi ... Ko so torej prenočili v mestu, nekateri v popolnoma praznih hišah brez vrat, nekateri na ravnini, so hkrati s sončnim vzhodom odrinili proti Alpam. (Herodijan: Zgodovina po Marku Avreliju, po Šašel Kos 2015: 8–9.)

3 Ljubljanica

Argonavti

Ljubljančani so bili ponosni na povezavo Ljubljane z antično Emono in z mitom o Jazonu in Argonavtih, ki so veljali za ustanovitelje tega mesta. Jazon kot legendarni ustanovitelj Emone je prvič omenjen pri grškem pesniku iz 3. stoletja po Kr. Pejzandru iz Larande (danes Karaman v osrednji Anatoliji). Grški zgodovinar Zosim (cca 460–520) je zapisal, da je kralj Zahodnih Gotov, Alarik, postavil svoj tabor v Emoni, ki so jo ustanovili argonavti, da bi zaznamovali kraj, od koder so bili prisiljeni ladjo Argo na posebnih napravah prepeljati do morja. (Šašel Kos 2015: 66–67).

Argonavti so dobili ime po čudežni ladji Argo, ki jo je zgradil Argos, eden od udeležencev Jazonove znamenite odprave na Kolhido. Da bi se znebil svojega nečaka Jazona, ki je bil zakonit dedič prestola, ga je namreč Pelias, kralj Jolka (Iolcos) v Tesaliji, poslal v Kolhido ob Črnem morju, da bi mu od tam prinesel zlato runo – kožo zlatega ovna, ki jo je varoval zmaj. Jazon je ob pomoči čarovnice Medeje zmaja ubil in se nato vračal skupaj z njo in svojo posadko po Donavi do Grčije (več o tem: Šašel Kos 2006).

Argonavti ustanovijo Ljubljano (antični mit)

Jazon in njegovi možje argonavti so kralju Ajetu v Kolhidi na obali Črnega morja ukradli zlato runo in z njim bežali nazaj proti Egejskemu morju. Toda pomotoma so zapluli v ustje reke Donave. Za ubežnike, ki so imeli zasledovalce za petami, ni bilo poti nazaj, zato so nadaljevali pot proti toku Donave, nato Save in končno zaveslali tudi po reki, ki jo danes imenujemo Ljubljanica. Ob tej reki so argonavti na kraju, kjer danes stoji Ljubljana, ustanovili mesto, ki so ga poimenovali Emona. V bližini Barja je Jazon premagal močvirsko pošast – zmaja, ki je do danes ostal v ljubljanskem grbu. Ko so Jazon in Argonavti nadaljevali pot in prišli do izvira reke Ljubljanice, se je naenkrat dvignil strašen vihar, ki je grozil, da bo ladjo treščil ob skale v Velikem Močilniku. Tedaj je Jazon, ki je bil junak nad junaki in je imel tudi veliko trdo pest, udaril po veliki navpični steni, da se je vdala. S svojo junaško pestjo je kot z mogočnim sidrom zasidral ladjo. Sled Jazonove pesti je dobro vidna v skali nad izvirov Ljubljanice. Tu so si Argonavti ladjo Argo naložili na svoja krepka ramena in se novim dogodivščinam naproti podali peš. Ko so tako natovorjeni prispeli do Mirne, so ladjo spet spustili v vodo, se vkricali na krov in odpluli v Jadransko morje, nazaj proti grškemu kraljestvu Jolk, kjer naj bi Jazon vladal. (Valvasor 1689, XI, str. 705; Cerar Drašler 2004, str. 46; Kropelj, Dapit 2014, str. 71–72, št. 42.)

4 Čevljarski most, Stari trg

Čevljarski most je pomembno stičišče treh trgov. Povezuje namreč Mestni, Stari in Novi trg. Sprva je bil lesen, ko pa je pogorel, sredi 19. stoletja, so leseni most nadomestili z litoželeznim, leta 1931 pa so zgradili novi Plečnikov most, ki stoji še danes.

Znameniti polihistor Janez Vajkard Valvasor je v svoji *Slavi vojvodine Kranjske* (1689) zapisal tudi pripoved o dekletu Urški Šafarjevi, ki jo je s plesišča na Starem trgu odnesel povodni mož v človeški podobi. To izročilo je navdihnilo pesnika Franceta Prešerna, da je napisal balado *Povodni mož* (1830).

Povodni mož (bajeslovna povedka)

V Ljubljani je bival v reki Ljubljanici duh, ki so ga imenovali Povodni mož. Večkrat se je pokazal ponoči ribičem in čolnarjem, podnevi tudi drugim ljudem, tako da je vsakdo vedel pripovedovati, kako je prikorakal iz vode v človeški podobi. Leta 1547, prvo nedeljo velikega rožnika (junija), se je zbrala na Starem trgu vsa sosesčina v veseli družbi. V senci košate lipe je uživalo staro in mlado. Zvoki glasbe so vabili k plesu; mladina je zasukala pete. Čez nekaj časa se pokaže v veseli družbi mladenič krasne postave, lepo oblečen, kakor da bi se hotel tudi on pridružiti rajajočemu kolu. Vljudno je pozdravil vse skupaj in prijazno prožil vsakemu navzočemu roko, ki pa je bila čisto mehka in mrzla ko led; marsikoga je na tihem stresla groza, ko se je dotaknil te roke. Nato je prosil eno izmed meščank za ples; bila je to Urška Šefarca, zala deklina, samo da glas o njej zaradi lahkomišelnosti in drznega vedenja ni bil najboljši. Tuji mladenič je lepo vodil ples, ona pa se je izkazala za enako spretno plesalko. Dobro se je tudi odrezala na njegove šaljive domisljice. Plesala sta nekaj časa lepo spodobno, nato pa vedno bolj divje, v velikih lokih sta se vrtela tudi izven plesišča; od lipe sta drvela do Stiškega dvorca, mimo dvorca pa k Ljubljanici. Tukaj skoči tujec s plesalko Urško v vodo in izgine. To so videli mnogi čolnarji, ki so postavali tam po bregu, Urške pa nikoli več. – Lipa je stala do leta 1638; takrat so jo morali zaradi starosti posekati. (Valvasor II, XV, Kap. 19; povzel: Grimm, *Deutsche Sagen*, št. 51. Prim.: Kelemina 1930, str. 222, št. 156/II.)

5 Mestna hiša – Rotovž

Ljubljana, ki je nastala v začetku srednjega veka na ruševinah rimske Emone, je bila sestavljena iz »treh mest«: Stari trg, Novi trg in Mesto, vsako obdano s svojim obzidjem, pa vendar vsa tri združena s skupno mestno upravo v eno samo celoto. Obzidja so utrjevali in dopolnjevali še vse tja do konca 16. stoletja, dokler niso popolnoma oklenila vseh treh delov mesta, tako da je Ljubljana v resnici dajala popotnikom vtis, da gre za tri mesta pod grajsko krono. In če mestno obzidje svoje prve velike preizkušnje leta 1270, ko je Ljubljano zavzel češki kralj Otokar II. Přemysl, ni prestalo, je pozneje vedno obranilo mesto pred sovražniki. Ni ga zavzel niti vojskovodja celjskih grofov Jan Vitovec, ki ga je oblegal leta 1442, niti Turki, ki so v 15. in 16. stoletju skoraj vsako leto privihrali tod mimo. In tako je bilo vse do konca 18. stoletja, ko so podrli mestno obzidje in utrdbe. (Grafenauer 1992: 5–6.)

V prvih pisnih virih iz let 1112 do 1125 in 1144 Ljubljana še ni imela mestne oblasti, verjetno pa je imela sodnika. V obdobju srednjeveške Ljubljane je deloval tudi »komun« – skupina moških poglavarjev z meščanskimi pravicami, ki so odločali o mestnih zadevah. Komun je štel 12 članov in je med drugim poskrbel tudi za mestno hišo. Leta 1504 pa je Ljubljana dobila pravico voliti župana.³

³ <https://sl.wikipedia.org/wiki/Mestna_hi%C5%A1a,_Ljubljana>.

Mestno hišo so sezidali leta 1484, poslikal jo je slikar Anton Gericij. Pročelje mestne hiše sta krasila dva kipa, upodobitvi Adama in Eve, ki sta danes na ogled v ljubljanskem Mestnem muzeju.

Red in mir v Ljubljani (zgodovinopisje)

Mestna oblast in sodnik v Mestni hiši so določali tudi kazni za različne prekrške. Pred Rotovžem je stala sramotilna (norčijska) kletka, lesena oslica in sramotilna klop. Kazen so pogosto izvrševali ob tržnih dneh, da je bil obsojenec tarča še večjega števila dovtipov in šal.

O potapljanju pekov pa poroča tudi Janez Vajkard Valvasor. Ljubljanski mestni svetniki so sklenili, da bo vsak teden eden od njih obiskal vse peke in dal pretehtati kruh. Tistega, ki je pekel prelahek kruh, je doletela kazen. In sicer je moral plačati prvič tri, drugič šest, tretjič pa devet cekinov. Kogar so zalotili še četrtič, je bil kaznovan s potapljanjem v košari ali kletki – namakali so ga v Ljubljani. Če pa se je prekršil še petič, so mu vzeli obrtno pravico. (Po: Mal 1957: 32–33 in po pripovedovanju informatorjev).

6 Robbov vodnjak

Vodnjak je izdelal italijanski kipar Francesco Robba leta 1751, krasijo ga personifikacije treh kranjskih rek: Save, Krke in Ljubljanice. Sava je naša pomembna alpska reka in ima dva izvira – izvir Save Dolinke v Zelencih pri Kranjski Gori in izvir Save Bohinjke v Bohinju.

Reke so v preteklosti ljudje častili kot bogove – reko Savo je poosebljal bog Savus, Dravo Dravus, zato so jih tudi upodabljali v poosebljeni obliki. Ljubljana se je v rimskih časih imenovala Nauportus po rimskem emporiumu Nauportu (danes Vrhnika).

V zgodbi, ki jo je zapisal Anton von Maily, nastopa od upodobljenih rek le Sava, kljub temu se na vodnjak nanaša zaradi poosebljanja rek, ki je bilo značilno tudi za ljudsko izročilo.

Drava, Sava in Soča (etiološka povedka)

Drava, Sava in Soča so bile sestre; nekega dne so se dogovorile, da bodo za stavo tekmovali, katera izmed njih bo najhitreje pritekla do morja. Zvečer sta Sava in Soča zaspali; Drava pa je začela zvito in tiho teči naprej. Ko se je zgodaj zjutraj prebudila Sava, je opazila, da se njena sestra že valovi proti vzhodu. Jezna je zbrala svoje moči, da bi jo zaustavila. Hrup, ki sta ga obe sestri povzročali, je končno prebudil njuno sestro Sočo. Z vso silo se je zagnala v drugo smer, si prek skalovja utrla strugo in prva prispela do morja. (Maily 1922, št. 31, str. 26.)

7 Vodnikov hram, Lutkovno gledališče

Vodnikov hram je restavracija z dolgoletno tradicijo, ki sega v 19. stoletje. Ime je lokal dobil po pomembnem slovenskem pesniku Valentinu Vodniku, katerega kip stoji na drugi strani ceste. V Vodnikovem hramu je ohranjen delček ljubljanskega obzidja, ki je obdajal Mestni trg. Malo naprej, na Krekovem trgu pa je Lutkovno gledališče Ljubljana.

Ročne lutke so se pojavile konec 16. stoletja v Italiji, kjer je igral z njimi neki Burattino, po katerem so ohranile tudi svoje italijansko ime. Iz Italije so prišle ročne lutke v Francijo, v Nemčiji poročajo o njih sredi 17. stoletja, prvotnega Hansa Wursta je zamenjal še danes znani Kasperl. Čehi so prevzeli lutke v 18. stoletju in še vedno slovijo kot najiminitnejši lutkarji.

Oče prvih slovenskih visečih lutk je bil akademski slikar Milan Klemenčič, ki jih je zasnoval leta 1910. Pozneje je osnoval v Ljubljani marionetno gledališče (1920–1924), svojega burkeža je krstil Gašperček. Niko Kuret je leta 1934 ustanovil gledališče z ročnimi lutkami v Kranju. Ko je odšel iz Kranja, je leta 1940 ustanovil takšno gledališče v Ljubljani. (Kuret 1942: 14–21).

Pavliha je bil med Slovenci poznan iz glumaških bukvic 16. in 17. stoletja. Ena med njimi je namreč imela naslov »Pavliha«. O Pavlihi so krožile med ljudmi razne zgodbe (več o tem: Kropelj Telban 2015: 7), splošno poznan pa je postal po Levstikovem dunajskem humorističnem listu *Pavliha*, ustanovljenem leta 1870. V njem je Fran Levstik objavil tudi šaljivo pesem *Pavlihov pozdrav* (Kuret 1942: 10).

Niko Kuret je na radiju Slovenija režiral radijske igrice, v katerih je imel glavno vlogo junak Gašperček, a ga je v radijski oddaji 7. oktobra 1939 v obveznem uvodnem prizoru pred igro *Ukradeni cekini* zamenjal s Pavlihom. »Pavlihova družčina« – igralci, ki jih je vodil Niko Kuret, je od januarja na radiu Slovenija redno mesečno nastopala kot »Pavlihov oder« (Kuret 1942: 14–21). Lutkovni burkež Pavliha se torej ni rodil na ulici ali trgu kot večina ljudskih lutkovnih junakov, niti v gledališču, tudi se ni rodil kot lutka. Pavliha se je rodil v studiu ljubljanskega radia kot junak radijske igre (Sitar 2008: 96–98).

Pavluša (šaljiva pravljica)

V sedmih deželah ni bilo takega buteljna kakor je Pavše, sin neke gorjanke je bil. Sleherni se mu je posmehoval ako ga je le enkrat govoriti slišal, toliko je neumnih besedi imel. /.../ Nekoč mu mati naroči, naj gre v bližnji trg prodat maslo. /.../ Na pragu je še vprašal, komu naj maslo vendar proda? – »Kdor se bo bolj moško držal, tistemu ga pa daj,« mu mati odvrne. Ko do prvega znamenja pride, vidi v zidu leseno podobo svetnika. Dolgo časa ga sprašuje, če bi kupil maslo – a nič mu noče svetnik odgovoriti. »Presneto, ta se moško drži,« sam pri sebi pravi, »Pavše, le daj mu maslo.« In res mu maslo k nogam dene. Ko domu pride, ga mati sprašuje. Kako in kam je maslo prodal. »Saj ste ga že videli, tistemu, ki je v zidu stal, sem ga prodal. Mati vi ne veste, kako se je moško držal.« Mati: »Kje imaš pa kaj denarjev?« »Saj jih nima nič, zdi se mi, da še

žepa ni imel,« odvrne. »Le urno po denar ali pa maslo nazaj,« se zdaj mati nad njim jezi. Moral je od doma, čeprav se je silno branil. Ko do znamenja pride, hoče od svetnika maslo ali denar. Ker pa svetnik le molči, ga Pavše po glavi vžge, da se je vsa zdrobila. »Hudirja! Ali boš dal denarje sem!« Komaj to izusti, se sami rumenjaki iz svetnikove glave pred njega vsujejo. »Da bi te plental, prej jih nisi hotel dati, zdaj si jih pa rad dal, ko sem ti bučo zdrobil.« Denar pobere in gre domov. Vesela mati mu brž še surovega masla da, da ga je zopet na trg nesel, ker je prejšnjega tako dobro prodal. (Valjavec 1850, ATU 1643.)

8 Ljubljanski grad

Kdaj točno je bil ljubljanski grad postavljen, ne vemo, je pa prvič pisno omenjen v čas med letoma 1112 in 1125, ko je Rudolf iz Tarcenta podaril oglejskemu kapitlju manjšo posest pri Ljubljanskem gradu. Leta 1144 je grad omenjen kot sedež koroških vojvod Spanheimov – Ulrik Ljubljanski iz te rodbine je v teh listinah večkrat omenjen. Njegova posest je segala tako daleč, kolikor je segal pogled z gradu. V gradičih po okoliških hribih so živeli njegovi vitezi, pod grajskim hribom pa so nastale majhne naselbine čolnarjev, ribičev, obrtnikov, poljedelcev in oboroženih grajskih hlapcev.

Svojo prvotno obliko je grad zamenjal v 15. stoletju, ko je bil povečan in je bilo postavljeno sklenjeno obzidje z ogegnimi stolpi in dvema vhodnima stolpoma ter grajska kapela. V 16. in 17. stoletju so postopno nastali ostali objekti, ki mejijo na grajsko dvorišče. Pozneje pa je zaradi upada upravnega pomena in ker na njem niso bivali vladarji, počasi začel propadati. Mestna občina Ljubljana je leta 1905 odkopila grad.⁴

Plavec se reši iz grajske ječe (zgodovinska povedka)

Grajske ječe so zaradi strašne globine zbujale nemajhno grozo. Nekoč so bile namenjene predvsem ujetim Turkom, a morali so jih z vrvjo spuščati vanje kakor v globok vodnjak. Valvasor poroča, da so pred leti nekega Plavca vrgli noter, ker je zagrešil velike pretepe in spopade. V ječi pa je sklenil zavezo s satanom in ta ga je po božjem dopuščanju ne le v ječi oprostil vseh verig in voz, temveč mu je tudi vse duri odprl ter ga pri belem dnevu spravil mimo vseh straž iz gradu. V prostosti pa se je odkrižal hudiča, se z vso vnemo spokoril k Bogu, začel bogaboječe življenje in ga šele pred nekaj leti spokorno končal v Ljubljani. Spominjajo se ga še mnogi, ki so ga poznali kot ljubljanskega krčmarja. V njegovi ječi se še dandanašnji vidi, kaj je hudič z njim nameraval, zakaj Plavec je vse lastnoročno načrtal, narisal in naslikal. (Inkret 1994: 11.)

9 Mestna tržnica

Kjer je danes Plečnikova tržnica, je pred mnogimi leti stal samostan s širnimi vrtovi.

⁴ <https://sl.wikipedia.org/wiki/Ljubljanski_grad>.

Pozneje so postavili tu Licej, kjer je Matija Čop varoval knjige. Licej je bil porušen ob potresu leta 1895 in odtlej so tu stojnice (Stopar 1993: 93–96).

Trnovska solata (spominska pripoved)

Nekoč sem kot poba prodajal trnovsko solato na ljubljanski tržnici. /.../ Cizo z zelenjavo iz domačega vrta v Trnovem sem potiskal po Bregu (mimo Blaznikove tiskarne) in za Ljubljano k Vodniku. Stara mama je lepo napravljena s črnim klotastim predpasnikom hodila nekaj korakov za menoj. V soboto je bila vselej velika kupčija. Prejšnji dan v petek proti večeru so bile okoli domače šterne (vodnjaka) razporejene košare z blagom. Spomladi je bilo največ berivke. To so bili čisti, sveži, svetlozeleni, sočni, hrustljavi lističi, na oko poželjivi, da bi jih človek jedel brez olja, kisa in soli. Šopki peteršilja in rdeče redkvice so bili »za kušnit«. Korenček, grmički pehtrana, vse to je stara mama zmeraj povezala z volnenimi nitkami. Največ pozornosti pa so bile deležne ajserce. Preden sem košare naložil na cizo, sem moral ajserco dobro »poškropiti«. »Na vsako košaro škropilnico vode!« je ukazala stara mama. Od solate se je voda cedila, za menoj se je vlekla vodna sled še ves čas, ko sem cizo potiskal po Krakovskem nasipu. Trnovčanke so bile ponosne na svojo trdoglavo, čisto, lepo ajserco. /.../

Ko sem trnovsko solato prodajal na ljubljanskem trgu, sem bil star štirinajst let. Bil sem spreten prodajalec, najmlajši, veliko sem prodal, s staro materjo sva se navadno že okoli desete vračala s praznimi košarami na cizi domov. Neko soboto, ko sem stal za stojnico in ponujal solato, »kakršne nikjer na svetu ni«, sem od daleč zagledal dekle z dolgimi svetlimi lasmi. Večkrat sva se videla na našem koncu; bila je iz bogate hiše na Mirju, govorili so, da je prišla iz Poljske. Obstal sem kot vkopan. Postalo mi je vroče, zalil me je sram, za nobeno ceno me dekle ne sme videti, da prodajam solato. Obrnil sem hrbet in ker je bila stojnica tudi za menoj, sem se znašel pred stojnico in videti je bilo, kot da kupujem solato. Iz prodajalca za stojnico sem se spremenil v kupca pred stojnico. Ne vem, ali je dekle pogruntalo mojo zadrego, resnica je, da po tistem nisem bil nikoli več pomočnik stare mame na živilskem trgu. (Stanonik 2001, str. 120–121, št. 122.)

10 Prešernov spomenik, Tromostovje

Prvotno je povezoval oba bregova Ljubljane na tem mestu Špitalski most, ko pa je postal premajhen, so povečavo zaupali arhitektu Jožetu Plečniku. Ta je zasnoval tri mostove in od tod mostu tudi ime – Tromostovje.

Prešernov spomenik je izdelal akademski kipar Ivan Zajec, podstavek pa je nastal po zamisli arhitekta Maksa Fabianija, ki je izbral tudi lokacijo zanj. Spomenik je bil slovesno odkrit 10. septembra 1905, kip je sprva naletel na velik odpor in kritike med likovnimi poznavalci in v cerkvenih krogih, ker je nad pesnikovo glavo razgaljena muza. Ljubljanski nadškof Anton Jeglič je spisal protestno pismo tedanjemu županu Ivanu Hribarju in zahteval, da se kip umakne izpred cerkve. Temu se je posmehnil ljubljanski političnosatirični dnevnik *Osa* (11. 11. 1905) s pesmijo neznanega avtorja *Muza in škof – ljubljanska balada*. Na reliefu spomenika sta upodobljena prizora iz Prešernove pesmi *Ribič* in Prešernove epske pesnitve *Krst pri Savici*, ki jo je pesnik spesnil leta 1835. Epska pesnitev je nastala na osnovi izročil.

Krst pri Savici (epska pesnitev)

V času pokristjanjevanja Karantancev v 8. stoletju hoče Valjhun – krščanski koroški vojvoda podjarmiti Ajdovski Gradec pri Bohinjski Bistrici. Vodja poganov Črtomir se bori za prostost svojega ljudstva. Ta premaga Črtomirovo vojsko, preživi le Črtomir, ki ga je misel na Bogomilo, katero je spoznal, ko sta z očetom Staroslavom skrbela za tempelj boginje Žive na Blejskem otoku, ohranila pri življenju. Sprašuje se, kako je Bogomila preživela vojno vihro in iz razmišljanja ga predrami ribič, ki ga odpelje na skrivno mesto pri slapu Savica. Naslednje jutro pripelje k njemu Bogomilo in krščanskega duhovnika. Bogomila mu razkrije, kako zelo jo je bilo strah, ko je trepetala za njegovo življenje in kako jo je v tem stanju duhovnik seznanil s krščansko vero. Novemu Bogu je obljubila zvestobo v tem življenju. Črtomir ugodi njeni želji in se da krstiti pri slapu Savica. Potem odide v Oglej, kjer se da podučiti o novi veri, da jo bo kot duhovnik oznanjal Slovincem. (Povzetek).

Prešeren je ta ep napisal na osnovi srednjeveškega in baročnega zgodovinopisja, pa tudi po pripovedovanju Bohinjcev, da je vas Bitnje v bližini Ajdovskega Gradca dobila ime po bitki, ki se je tam odvijala, saj so domačini tod našli veliko srednjeveškega orožja in oklepov. Literatura in izročilo se torej prepletata tudi v tem Prešernovem epu.

11 Makalonca – legendarno zbirališče na Hribarjevem nabrežju

Lokal Makalonca je načrtoval veliki slovenski arhitekt Jože Plečnik in je danes kot del Plečnikove dediščine razglašen za kulturni spomenik državnega pomena. Ime ni naključno, kajti Plečnik je oblikoval tudi knjigo *Makalonca*, ki jo je napisal Fran Saleški Finžgar in je izšla leta 1944. Pravljice, ki jih je Finžgar v mladosti slišal pripovedovati, je v tej knjižici priredil in jim dal literarno podobo.

Makalonca (pravljica)

Kralj je imel pet sinov in vsem je določil, kaj bodo postali v svojem življenju, glede na to s čim so se radi ukvarjali in kar jim je šlo dobro od rok. Le za zadnjega, najmlajšega sina ni vedel, saj je bil pripraven v vsem. Zato se je sin čez nekaj let sam odločil, da pojde v svet. Mati mu je dala prstan, da bi ga spominjal na dom, in tako je odšel. Prišel je v drugo kraljestvo in se zaposlil pri kovaču. Petrus, tako je bilo kraljevemu sinu ime, je bil zelo spreten in priden delavec. Kovač mu je naložil najtežja opravila in ga zvito zadrževal pri sebi.

Končno pa je napočil čas, da ga je Petrus zapustil in odšel naprej s trebuhom za kruhom. Prišel je do tesarja Volbenka in ga povprašal za delo. Ostal je pri njem in zopet opravljal najtežja dela. Ker je bil tako dober delavec, so ljudje sami prosili zanj. Tesar se je počutil manjvrednega in je hotel Petrusa speljati na led s tem, da je podžagal desko na novi brvi, ki sta jo napravila. Tako bi obtožil njega za napako, a ga je krčmarica ujela pri zli nameri in povedala ljudem resnico.

Petrus je zapustil tesarja in se pridružil cesarskim vojščakom. Na dvor so ravno v tistem času prišli trije vitezi, ki jim nihče ni bil kos. Z najboljšim, vitezom od zvezd, se

je pomeril Petrus in ga premagal. Cesar je bil tako vesel, da je Petrusu osebno čestital, prav tako pa tudi cesarjeva hčer Makalonca, ki pa ji je Petrus močno ugajal.

Z Makalonco sta se videvala in kmalu zatem tudi pobegnila čez mejo v drugo kraljestvo. Ko sta počivala na travniku, pa je priletel orel in Petrusu odnesel materin prstan. Ker je Petrusu prstan veliko pomenil, se je pognal za orlom na skalni otok. V orlovem gnezdu ni našel prstana, temveč v ribi, ki jo je ujel, da bi se okrepčal. Tedaj se je spomnil Makalonce, ki jo je pustil samo. Na otoku je preživel devet dni, dokler ga niso rešili.

Makalonca pa je nesrečna odšla po kraljestvu, ker se Petrus ni vrnil, domov pa si ni upala. Prišla je do nekega gradu in povprašala za delo. Sama kraljica ji je ponudila delo spletične in tako je ostala tam.

Petrusa pa so ujeli neki vojaki in ga zaprli v ječo. Izpustili so ga šele, ko je premagal sosednjo vojsko, ki jih je napadla. Kralj, ki ni imel potomcev, je kraljestvo zapustil Petrusu, ker mu je rešil zemljo. Vendar pa je Petrus želel pred prevzemom krone videti očeta in mater ter se je odpravil domov.

Ko je prišel na domači grad, ga nihče ni prepoznal, šele ko je dvignil kupico z vinom, je mati spoznala, da je to njen sin, ker je videla prstan, ki mu ga je podarila, na njegovi roki. Takrat pa je vstopila tudi Makalonca, da bi postregla kraljici. Petrusa je takoj prepoznala in ves teden so se veselili na poroki. Potem pa so Petrus, Makalonca in kraljica mati odšli tja, kamor je bilo Petrusu obljubljeno vladanje. (Skrajšano po: Finžgar 1944, str. 12–32.)

12 Zvezda – Kongresni trg

Emonec

V vsakem rimskem mestu so nekatere družine igrale pomembnejšo vlogo kot druge, ena najbogatejših družin v Emoni so bili Cezerniji (Caesernii), ki so se v novoustanovljeno mesto priselili iz Akvileje. Prvi znani član družine je bil Tit Cezernij Diful (T. Caesernius Diphilus), ki se je v Emoni naselil kmalu po ilirski vojni (35–33 pr. Kr.), ko je emonska regija prišla trdno pod oblast rimske države. Bil je osvobojenec nekega Tita Cezernija Asupe (T. Caesernius Assupa). V Emoni je želel ostati, saj si je dal naročiti nagrobni spomenik še za življenje. Cezeriji so bili bogati trgovci, ki so se ukvarjali deloma tudi z metalurgijo in različnimi drugimi obrtni, opravljali so tudi vlogo svečnikov, ki so v mestu skrbeli za cesarski kult. (Šašel Kos 2015: 57–58).

Kapucinski trg se je preimenoval v Kongresni trg, ko je potekal v Ljubljani kongres Svete Alianse – to je politične in vojaške zveze, ki so jo 26. septembra leta 1815 podpisali vladarji Rusije, Avstrije in Prusije z namenom obdržati državno ureditev določeno na dunajskem kongresu in preprečiti širjenje francoske revolucije. V ta namen so zasuli jarek in trg razširili na obstoječi Kapucinski trg. Poleg so uredili park Zvezda (Stopar 1993: 139–143). Kapucini (bratje Kapucini) so veja bratov Frančiška Asiškega. Kapucinski samostan pa je bil v Ljubljani postavljen leta 1606.

Še v minulem stoletju so se otroci radi igrali otroško igrico »En kopcinar kapco zgubu«.

En kopcinar kapco zgubu (otroška igra)

Pri tej igri si otroci izberejo tri predmete (npr. oreh, storž, kamenček) in jih dajo v žep. Nato določijo drug drugemu šaljiva imena (npr. *ta kislja, ta pegast, ta tečen*). Igro začne gospod kopcinar z izštevanko:

*En kopcinar kapco zgubu,
Kdor jo najde, naj jo da nazaj! – ta tečen!*

Tisti, pri katerem se je ustavil, odgovori:

A, jaz? – Ti ja! – Jaz pa že ne – Kdo pa drug? – Ta pegast.

Pogovor teče vedno hitreje, komur se zaplete jezik, mora kopcinarju dati en predmet. Ko kopcinar zbere vse predmete, skrrije enega v pest in vpraša, kakšno kazen naj naloži tistemu, katerega predmet drži v pesti. Igralci si izmišljujejo čim bolj zanimive in šaljive kazni.⁵

Zraven Kongresnega trga in parka Zvezda je kavarna Zvezda, kjer lahko vodič otrokom ob koncu vodene poti razdeli pecivo v obliki zvezde.

Sklepne misli

Raziskovalci ugotavljajo, da ima predstavitev pripovedne dediščine prek ustne performance v povezavi z določeno lokacijo velik pomen za turistična vodstva ter kulturne in izobraževalne aktivnosti (Chittenden 2011, Golež Kaučič 2018).

Koliko bo vodena pot, ki vključuje pripovedi povezane s prostori in lokacijami, pripomogla k ohranjanju lokalnega izročila, je najbolj odvisno predvsem od strokovne podlage, na osnovi katere je bila zasnovana in od načina prezentacije, torej v preišljenem izboru gradiva, vsebini in podajanju. Cilj je obiskovalcu ponuditi doživetje, da si kraj in zgodbo čim bolj vtisne v spomin, zaradi tega se je v začetku 21. stoletja začela ponudba tovrstnih produktov močno povečevati.

Vodniki po poteh slovenskih literatov v Ljubljani so že izšli, npr.: *Ljubljana z nostalgijo* (Kladnik 2009), *Literarne poti Ljubljane* (Pregelj, Troha 2010) in *Literarni atlas Ljubljane* (Dolgan 2014). Tudi turistični vodiči vodijo po literarnih poteh Ljubljane in ob tem razlagajo anekdote, povezane z življenjem in delom slovenskih literatov, saj je oživljanje tradicije in ohranjanje dediščine pogosto gibalno lokalnega turizma in kulture.

⁵ Prim. Andreja Hafner, *Otroške igre iz Škofje Loke in okolice. Loški razgledi* 61/2014; <<https://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/zaloznistvo/folklornik/>>.

Predstavljena »pripovedna pot« po Ljubljani je zasnovana predvsem kot didaktično dopolnilo pri šolskem pouku slovenskega jezika in literature, prav tako pa je uporabna tudi za turistična vodstva, torej za publiko vseh starosti. Vendar pa so pripovedi, ki jih ob tovrstnih turah lahko predstavimo, vselej iztrgane iz prvotnega konteksta in včasih tudi ne izvirajo iz točno tiste lokacije o kateri pripovedujejo oz. se nanjo le vsebinsko navezujejo. Ker je pripovedi, ki govorijo o in se istočasno tudi navezujejo na določen kulturni spomenik, zelo malo oz. jih večkrat ni, si moramo pri iskanju ustreznih zgodb pomagati tudi z zgodovinskimi viri, ki so prešli v pripoved oz. lokalno izročilo; včasih pa tudi z izročilom, ki se vsebinsko veže na izbrani predmet.

Ob osmišljanju »pripovedne poti« Ljubljane se zastavlja vprašanje, kdo naj po njej vodi? Glede na to, da se ob tem pripovedujejo najrazličnejša izročila in tudi pravljice, bi bilo morda najbolje, da bi vodili poklicni pravljničarji oz. nekdo, ki se ukvarja s pripovedovanjem pravljic. Bolj realno pa je, da bodo to delo prevzeli turistični vodiči in učitelji. Ti lahko pot tudi poljubno krajšajo in izberejo le nekaj od navedenih lokacij.

Nedvomno je, da tovrstne predstavitve pripovedi ob kulturnih znamenitostih nekega mesta pripomorejo k poznavanju kulturne identitete v določenem okolju, hkrati pa na nazoren način približajo mlademu poslušalcu slovensko pripovedno izročilo in kulturno dediščino, saj se motivika prenaša tako na diahroni kot sinhroni ravni. Tovrstna predstavitev nesnovne dediščine in pripovedne kulture Ljubljane lahko mladim s precejšnjo mero dinamike približa našo preteklost (in sedanjost); enako nazorno pa tudi vsem drugim obiskovalcem, ki jim bo Ljubljana predstavljena skozi perspektivo pripovedne kulture.

Viri

Cerar Drašler, Irena, 2004: *Pravljične poti Slovenije. Družinski izletniški vodnik*. Ljubljana: Sidarta.

Finžgar, Fran Saleški, 1944: *Makalonca*. Ljubljana: Nova založba.

Grafenauer, Niko, 1992: *Stara Ljubljana*. Kulturnozgodovinska besedila: Janez Lombergar in Breda Kovič. Ljubljana.

Inkret, Andrej, 1994: *Ljubljanska knjiga: zgodbe in pričevanja*. Ljubljana: Slovenska matica.

Kelemina, Jakob, 1930: *Bajke in pripovedke slovenskega ljudstva*. Celje: Založila družba sv. Mohorja.

Kroječ, Monika, in Dapit, Roberto, 2014: *Stoji, stoji tam beli grad. Slovenske ljudske pripovedi o naseljih, naravnih znamenitostih, cerkvah in gradovih*. (Zakladnica slovenskih pripovedi) Kranj: Didakta.

Kroječ Telban, Monika, 2015: *Smeh je pol zdravja. Navihane in šaljive slovenske ljudske pripovedi*. (Zakladnica slovenskih pripovedi) Radovljica: Didakta.

Mailly, Anton von, 1922: *Sagen aus Friaul und den Julischen Alpen*. Leipzig: Dietrich'sche Verlagsbuchhandlung.

Stanonik, Marija, 2001: *Bela Ljubljana: Zgodbe iz slovenske prestolnice* (zbirka Glasovi 23) Ljubljana: Založba Kmečki glas.

Šašel Kos, Marjeta, 2015: *Izginjajoči nagrobnik in druge zgodbe iz Emone*. Ljubljana: Založba ZRC.

Valjavec, Janez, 1850: Pavše. *Ljubljanski časnik* 1/76 (20. 12. 1850), str. 304. V oddelku »Lepoznanski list«.

Valvasor, Johann Weichard, 1689: *Die Ehre des Herzogthums Krain* 1–4. Laibach-Nürnberg.

Vidmar, Luka (ur.) 2018: Križanke. Ljubljana: Srednja šola za oblikovanje in fotografijo.

Spletni viri

Ljubljana. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Mestna_hi%C5%A1a,_Ljubljana>. (25. 4. 2019.)

Ljubljanski grad. <https://sl.wikipedia.org/wiki/Ljubljanski_grad>. (25. 4. 2019.)

Folklorik. <<https://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/zaloznistvo/folklorik/>>. (25. 4. 2019.)

Literatura

Bird, S. Elizabeth, 2002: It Makes Sense to Us: Cultural Identity in Local Legends of Place. *Journal of Contemporary Ethnography* 31/5: 519–547.

Chittenden, Tara. 2011. Opening the Door to Old Town Key West: Physical Thresholds in the Storied Narrative of the Conch Train Tour. *Storytelling, Self, Society: An Interdisciplinary Journal of Storytelling Studies* 7/3: 169–187.

Dolgan, Marjan, 2014: *Literarni atlas Ljubljane*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Golež Kaučič, Marjetka, 2018: *Slovenska ljudska balada*. (Folkloristični zapiski 2). Ljubljana: Založba ZRC.

Andreja Hafner, 2014: Otroške igre iz Škofje Loke in okolice. *Loški razgledi* 61/2014. <<https://www.jskd.si/folklorna-dejavnost/zaloznistvo/folklorik/>> (24. 4. 2019.)

Ivančič Kutin, Barbara, in Kropelj Telban, Monika, 2018: Ohranjanje nesnovne kulturne dediščine z lokalnimi pripovedmi v prostoru. *Traditiones* 47/3, 103–105.

Kladnik, Darinka, 2009: *Ljubljana z nostalgijo: 77 zgodb o slavnih ljudeh, pomembnih dogodkih, skrivnostih, posebnostih mest*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Kuret, Miklavž 1942: *Pavliha*. Knjiga o ročnih lutkah. Ljubljana: Mladinska založba.

Mal, Josip, 1957: *Stara Ljubljana in njeni ljudje*. *Kulturnozgodovinski oris*. Ljubljana: Mestni muzej v Ljubljani.

Pregelj, Sebastijan, in Gašper Troha, 2010, *Literarne poti Ljubljane*. Ljubljana: Študentska založba.

Sitar, Jelena, 2008: Rojstvo Pavlihe. *Čar izročila. Zapuščina Nika Kureta (1906–1995)*. 95–108.

Stopar, Ivan, 1993: *Sprehod po stari Ljubljani*. Ljubljana: Geodetski zavod Slovenije.

Šašel Kos, Marjeta, 2006. A Few Remarks Concerning the *archeologia* of Nauportus and Emona: The Argonauts. In: Kokole, Metoda, Barbara Murovec, Marjeta Šašel Kos, Michael Talbot (ur.). *Mediterranean Myths from Classical Antiquity to the Eighteen Century*. Ljubljana: Založba ZRC, 13–20.

Štampar, Janko, in Ogulin, Jožefa 2010: *Križniki v Sloveniji*. Ljubljana: Agencija Baribal, [izdajatelj] Križniški red.

Vrhovnik, Ivan. 1933. *Trnovska župnija v Ljubljani*. Učiteljska tiskarna v Ljubljani.

Vidmar, Luka (ur.) 2018: *Križanke*. Ljubljana: Srednja šola za oblikovanje in fotografijo.